

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

MA THỊ VUI

**NÔNG THÔN VIỆT NAM THỜI LÊ SƠ
(1428 - 1527)**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

Thái Nguyên, 2013

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

MA THỊ VUI

NÔNG THÔN VIỆT NAM THỜI LÊ SƠ
(1428 - 1527)

CHUYÊN NGÀNH: LỊCH SỬ VIỆT NAM
Mã số: 60.22.03.13

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC
PGS.TS NGUYỄN THỊ PHƯƠNG CHI

Thái Nguyên, 2013

LỜI CẢM ƠN

Tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc nhất đến PGS. TS Nguyễn Thị Phương Chi đã tận tình hướng dẫn và động viên tinh thần cho tác giả trong quá trình hoàn thành luận văn.

Tác giả xin cảm ơn các thầy giáo, cô giáo trong khoa Lịch sử trường ĐHSP Thái Nguyên, Phòng tư liệu Viện sử học Việt Nam, Thư viện Quốc gia... đã tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Tác giả cũng xin bày tỏ lòng cảm ơn chân thành đến gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã động viên giúp đỡ tác giả trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn này.

Tác giả xin cảm ơn những đánh giá, nhận xét của Hội đồng khoa học bảo vệ luận văn.

Thái Nguyên, tháng 8, năm 2013

Tác giả

Ma Thị Vui

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan công trình nghiên cứu “*Nông thôn Việt Nam thời Lê sơ (1428- 1527)*” dưới sự hướng dẫn của PGS.TS Nguyễn Thị Phương Chi là kết quả nghiên cứu của cá nhân tôi. Các số liệu nêu trong luận văn là trung thực. Những chỗ sử dụng kết quả nghiên cứu của các tác giả khác đều được tác giả trích dẫn rõ ràng.

Tôi xin chịu trách nhiệm trước Hội đồng chấm luận văn và Nhà trường về sự cam đoan này.

Thái Nguyên, tháng 8, năm 2013

Tác giả

Ma Thị Vui

MỤC LỤC

	Trang
Trang phụ bìa	
Lời cảm ơn.....	i
Lời cam đoan	ii
Mục lục	iii
MỞ ĐẦU	1
Chương 1. CẤU TRÚC XÃ HỘI - CHÍNH TRỊ Ở NÔNG THÔN	
THỜI LÊ SƠ.....	8
1.1. Bối cảnh chính trị, xã hội Đại Việt thời Lê sơ	8
1.2. Tổ chức chính quyền ở nông thôn.....	14
1.3. Các tổ chức xã hội ở nông thôn.....	25
1.4. Các tầng lớp xã hội ở nông thôn.....	31
Chương 2. KINH TẾ Ở NÔNG THÔN THỜI LÊ SƠ.....	35
2.1. Chế độ ruộng đất của làng xã ở nông thôn thời Lê sơ.	35
2.2. Sản xuất nông nghiệp và đời sống nông dân.....	46
2.3. Nghề thủ công và buôn bán nhỏ	52
2.4. Giao thông và phương tiện đi lại.....	63
Chương 3. VĂN HÓA Ở NÔNG THÔN THỜI LÊ SƠ.....	66
3.1. Phong tục, tập quán và tín ngưỡng, tôn giáo ở nông thôn	66
3.2. Văn học, nghệ thuật và giáo dục ở nông thôn.....	77
3.3. Nhà ở, ăn, mặc của người dân ở nông thôn.....	90
KẾT LUẬN	101
TÀI LIỆU THAM KHẢO	104
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Vấn đề nông thôn Việt Nam trong lịch sử và hiện tại luôn là đối tượng nghiên cứu của rất nhiều công trình khoa học. Đi sâu tìm hiểu về tình hình nông thôn Việt Nam qua các thời kì lịch sử sẽ giúp chúng ta có cái nhìn toàn diện về bức tranh ở nông thôn trong quá khứ cũng như hiện tại. Từ đó có thể học tập kế thừa những kinh nghiệm quản lý vùng nông thôn cũng như hoạch định chính sách phát triển phù hợp cho khu vực này trong tương lai. Bởi cho đến nay phần đa dân số ở Việt Nam vẫn chủ yếu sinh sống trong các vùng nông thôn. Đặc biệt nông thôn Việt Nam trong quá khứ và hiện tại lại có mối quan hệ rất chặt chẽ với nhau.

Trong suốt chiều dài mấy nghìn năm lịch sử, nông thôn Việt Nam luôn có vai trò hết sức to lớn đối với quá trình dựng nước và giữ nước. Nông thôn chính là khu vực dân cư sống tập trung chủ yếu bằng nghề nông. Về mặt tổ chức hành chính thì nông thôn Việt Nam được chia thành các đơn vị cơ bản là xã và thôn (hay làng). Trải qua biết bao thăng trầm làng xã chính là nơi khởi nguồn và lưu giữ nền văn hóa dân tộc từ thời kì Hùng Vương cho đến tận ngày nay. Đây cũng đồng thời là nơi phát sinh, phát triển của các phong trào đấu tranh giành độc lập sôi nổi quyết liệt từ thời Bắc thuộc cho đến thời kì phong kiến độc lập hay trong kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ. Chính vì vai trò to lớn đó cho nên ngay từ thời phong kiến độc lập các triều đại phong kiến Việt Nam đã rất quan tâm tới các vùng nông thôn. Bộ mặt nông thôn Việt Nam qua các triều đại lịch sử do đó có nhiều biến đổi theo xu hướng kế thừa nên rất sinh động đa sắc màu. Sự đa dạng này được thể hiện trên nhiều lĩnh vực từ kinh tế đến văn hóa xã hội...Nhưng vấn đề nông thôn dưới mỗi triều đại bên cạnh những nét chung còn chứa đựng những nét đặc thù mà chúng ta cần tiếp tục đi sâu nghiên cứu.

Hơn nữa việc tìm hiểu về nông thôn Việt Nam thời phong kiến dưới một triều đại lịch sử nhất định sẽ giúp chúng ta có cái nhìn và sự hiểu biết khá căn

bản và toàn diện về tình hình kinh tế, xã hội, đời sống nhân dân cũng như lý giải được nhiều vấn đề liên quan như tập quán sản xuất, tập quán sinh hoạt, các mối quan hệ xã hội cũng như sự phân hóa giai cấp trong xã hội, thịnh suy của triều đại phong kiến... Qua đó chúng ta có cái nhìn biện chứng mối liên hệ nhất định của nông thôn Việt Nam quá khứ, hiện tại và tương lai.

Ngày nay trong quá trình đi lên xây dựng Chủ nghĩa xã hội với mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh thì vấn đề xây dựng thành công nông thôn mới mà Đảng và Nhà nước đưa ra sẽ trở thành thước đo quan trọng. Vị trí chiến lược của khu vực nông thôn và vấn đề xây dựng nông thôn mới trong thời gian gần đây được Đảng và toàn xã hội quan tâm đặc biệt. Nhưng để phấn đấu xây dựng thành công mô hình nông thôn mới hiện tại và tương lai thì chúng ta phải xem xét vấn đề này trong tổng hòa các mối quan hệ. Trong đó những bài học lịch sử, nhất là vấn đề nông thôn Việt Nam dưới các triều đại phong kiến, ngày nay vẫn có mối quan hệ mật thiết và ý nghĩa nhất định.

Việc nghiên cứu về tình hình nông thôn Việt Nam dưới một triều đại phong kiến nhất định có tầm quan trọng đặc biệt trong việc tìm hiểu về các vấn đề chính trị, kinh tế, quân sự, văn hóa và xã hội. Vì vậy tôi quyết định chọn đề tài: *“Nông thôn Việt Nam thời Lê sơ (1428- 1527)”* làm đề tài luận văn thạc sĩ của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Triều Lê sơ được thành lập sau khi cuộc kháng chiến chống quân xâm lược Minh giành thành thắng lợi năm 1428. Trải qua 100 năm tồn tại triều Lê sơ đã có nhiều đóng góp lớn lao đối với lịch sử dân tộc đặc biệt trong thế kỉ XV. Đồng thời chính triều đại đó đã đưa chế độ phong kiến Đại Việt phát triển đến đỉnh cao, cường thịnh từ chính trị đến kinh tế, văn hóa giáo dục - khoa cử... Thậm chí suốt mấy thế kỉ sau đó các triều đại phong kiến Việt Nam đã cố gắng mô phỏng cách tổ chức bộ máy nhà nước, kinh tế, văn hóa, pháp luật... giống với thời Lê sơ vốn đã rất hoàn chỉnh. Chính vì vậy từ trước đến nay đã có rất nhiều nhà sử học, nhà nghiên cứu quan tâm đến triều Lê sơ ở nhiều khía

canh khác nhau. Trước hết chúng tôi xin điểm qua một số cuốn sách, đề tài nghiên cứu về triều Lê sơ:

Trước hết là các bộ sử cũ chính thống của các sử gia phong kiến: Tiêu biểu là tác phẩm *Đại Việt sử kí toàn thư* của Ngô Sĩ Liên thế kỉ XVII, *Đại Việt thông sử* của Lê Quý Đôn thế kỉ XVIII, *Khâm định Việt sử thông giám cương mục*- Quốc sử quán triều Nguyễn thế kỉ XIX...Các tác phẩm này đã đề cập khá chi tiết về triều đại Lê sơ trên nhiều phương diện khác nhau từ vị vua đầu tiên đến vị vua cuối cùng của triều Lê. Đồng thời có nhiều đánh giá xác đáng đối với các việc làm, hành động nhân cách của từng vị vua. Mặc dù không có phần viết nào mô tả chi tiết về nông thôn dưới triều đại này nhưng qua tác phẩm chúng ta vẫn có thể hình dung được những chính sách của nhà nước phong kiến và tác động của nó đối với khu vực nông thôn - làng xã.

Các cuốn sách đã xuất bản: *Lịch sử chế độ phong kiến Việt Nam* tập 2(NXB, Hà Nội 1960) của tác giả Phan Huy Lê; cuốn *Lịch sử Việt Nam* tập 1 (NXB Khoa học xã hội năm 1971); cuốn *Đại cương lịch sử Việt Nam*, tác giả Trương Hữu Quýnh chủ biên, (NXB Giáo dục Hà Nội năm 1998); Cuốn *Lịch sử Việt Nam từ nguyên thủy đến 1858* tác giả Nguyễn Hữu Quýnh, Nguyễn Cảnh Minh (NXB Đại học quốc gia Hà Nội, 1999); cuốn “*Tiến trình lịch sử Việt Nam*” của Nguyễn Quang Ngọc chủ biên (NXB Giáo dục, Hà Nội 2000), cuốn “*Lịch sử Việt Nam thế kỷ X đầu thế kỷ XV*” tác giả Nguyễn Danh Phiệt chủ biên (NXB Khoa học xã hội, Hà Nội 2002); cuốn *Lịch sử Việt Nam từ nguồn gốc đến thế kỉ XIX* (NXB Văn hóa thông tin, 2006). Trong những tác phẩm đó các tác giả đã đi sâu vào các lĩnh vực như tổ chức bộ máy nhà nước, kinh tế, văn hóa, xã hội, pháp luật, giáo dục khoa cử các triều đại trong lịch sử trong đó có triều Lê sơ.

Bên cạnh đó cần phải kể đến một số chuyên khảo mà nội dung có liên quan ít nhiều đến đề tài, tiêu biểu là cuốn “*Chế độ ruộng đất và kinh tế nông nghiệp thời Lê sơ*” của tác giả Phan Huy Lê (NXB Văn - Sử - Địa Hà Nội 1959). Trong tác phẩm này, tác giả đã trình bày những nét lớn về chính sách ruộng đất và tình hình kinh tế nông nghiệp của nhà nước Lê sơ thế kỷ XV - một

khía cạnh của nông thôn. Nguồn tư liệu chủ yếu của tác phẩm là các bộ sử cũ của các sử gia phong kiến. Cuốn *Kinh nghiệm quản lý nông thôn Việt Nam trong lịch sử*, tác giả Phan Đại Doãn, Nguyễn Quang Ngọc (NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1994). Cuốn *Một số vấn đề về pháp luật dân sự Việt Nam từ thế kỷ XV đến thời Pháp thuộc*, tác giả Vũ Văn Quân, (NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1998); Bài viết *Vài nét về tình hình khẩn hoang ở Thanh Hoá thời Lê sơ*, trong sách: *Thanh Hoá thời Lê* Ban Nghiên cứu và Biên soạn lịch sử Thanh Hoá xuất bản tác giả Nguyễn Thị Phương Chi (1998).

Ngoài ra còn phải kể đến các công trình như: *Chính sách về xã hội của nhà nước thời Lê sơ* (1428- 1527), Luận án tiến sĩ, Hà Nội năm 2011 của tác giả Lê Ngọc Tạo.

Cùng với các cuốn sách và luận án nói trên còn nhiều bài viết đề cập đến vấn đề này được đăng tải trên các Tạp chí Nghiên cứu lịch sử, Nghiên cứu kinh tế, Dân tộc học có thể kể đến: Nguyễn Khắc Đạm “*Vấn đề ruộng đất trong lịch sử Việt Nam*”, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử, số 65/1965; Nguyễn Đồng Chi “*Chế độ nô tỳ thời Lê sơ và tác dụng của phong trào quần chúng ở các thế kỷ XIV và đầu thế kỷ XV*”, Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử, (99), tr. 34- 40 (1967); Phan Huy Lê “*Chế độ ban cấp ruộng đất thời Lê sơ và tính chất sở hữu của các loại ruộng đất thế nghiệp*”, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử số 199 (1981); Phan Đại Doãn “*Mấy ý kiến về hoạt động thương nghiệp nông thôn ở đồng bằng Bắc Bộ thế kỷ XVII- XIX*”, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử, số 6/1985; “*Nhìn lại làng Việt*”, Tạp chí Khoa học số 1/ 1987; Nguyễn Danh Phiệt “*Chế độ phong kiến trong lịch sử Việt Nam từ thế kỷ X đến thế kỷ XV và những di sản của nó*”, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử số 3/1990; Đặng Kim Ngọc “*Vấn đề tuyển dụng quan chức thời Lê sơ (1428- 1527)*”, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử số 3/1998; Phan Đại Doãn, Vũ Văn Quân “*Quá trình khai hoang lập làng Côi Trì (Yên Mô - Ninh Bình) dưới thời Lê Thánh Tông*” Tạp chí Nghiên cứu lịch sử số 6/1999; Hoàng Văn Luân “*Quan hệ giữa nhà nước quân chủ tập quyền với làng xã trong thế kỷ XV ở Việt Nam*” Tạp chí Nghiên cứu lịch sử số 3/1999; Lê Ngọc Tạo “*Những chính*

sách, biện pháp của nhà nước Lê sơ phòng chống tệ nạn xã hội” Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử số 4/2000; YUINSU “*Cấu trúc của làng xã Việt Nam ở Đồng Bằng Bắc Bộ và mối quan hệ của nó với nhà nước thời Lê*” Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử số 3/2000; Nguyễn Danh Phiệt “*Thời Lê sơ vào buổi suy tàn bi kịch và hệ quả*” Tạp chí Nghiên cứu lịch sử số 6/2003; YUINSU “*Sự thành lập triều Lê và sự xác lập lý luận Nho giáo - từ ý niệm Phật giáo đến ý niệm Nho giáo*” Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử số 2/2006; Nguyễn Thị Phương Chi “*Vì sao điền trang thời Lê sơ ít có điều kiện phát triển*”, Tạp chí Nghiên cứu lịch sử, số 3, tr 30- 35 (2009).

Như đã nêu ở trên, cho đến nay đã có khá nhiều công trình, bài viết liên quan đến nhiều lĩnh vực của thời Lê sơ (1428- 1527) song, chưa có công trình nghiên cứu chuyên sâu về vấn đề nông thôn Việt Nam thời Lê sơ. Vì vậy trên cơ sở kế thừa những thành quả của các nhà nghiên cứu đi trước tôi mạnh dạn chọn vấn đề: *Nông thôn Việt Nam thời Lê sơ (1428- 1527)* làm đề tài luận văn thạc sĩ của mình.

3. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu, nhiệm vụ của đề tài

3.1. Đối tượng nghiên cứu:

Luận văn tập trung nghiên cứu các vấn đề về nông thôn Việt Nam dưới triều đại Lê sơ (1428- 1527). Trong đó chủ yếu đề cập đến tình hình kinh tế, văn hóa, xã hội ở nông thôn thời Lê sơ

3.2. Phạm vi nghiên cứu:

Về nội dung: Trong phạm vi đề tài: Nông thôn Việt Nam thời Lê sơ luận văn sẽ đi tìm hiểu khai thác ở các khía cạnh chính trị - xã hội, kinh tế, văn hóa nông thôn thời Lê sơ

Về thời gian: Từ khi triều Lê sơ xác lập - 1428 đến khi kết thúc năm 1527

Về không gian:

- Phạm vi đất nước Việt Nam thời Lê sơ bao gồm khu vực Bắc bộ và toàn bộ khu vực từ Thanh Hóa cho đến Quảng Nam ngày nay.